

استبداد شرقی

بررسی تطبیقی قدرت تام

کارل آگوست ویتفوجل

ترجمه محسن ثلاثی

فهرست

۹	پیش‌گفتار
۱۵	مقدمه
۳۱	فصل اول. محیط طبیعی جامعه آب‌سالار
۳۱	الف) انسان متغیر در محیط متغیر
۳۲	ب) جایگاه تاریخی جامعه آب‌سالار
۳۴	ج) محیط طبیعی
۳۸	د) آیا باید از امکانات آبیاری استفاده کرد؟
۴۷	فصل دوم. اقتصاد آب‌سالار-یک اقتصاد مدیریتی و اصالتاً سیاسی
۴۸	الف) تقسیم کار در فرهنگ کشاورزی آب‌سالار
۵۵	ب) فعالیت‌های سنگین آبیاری و صنایع سنگین
	ج) تقویم‌سازی و ستاره‌شناسی به عنوان کارکردهای
۵۷	مهم رژیم آب‌سالار
۵۸	د) دیگر فعالیت‌های سازندگی مرسوم در جوامع آب‌سالار
۷۶	ه) خدایگانان جامعه آب‌سالار؛ سازندگان بزرگ
	و) فعالیت‌های بزرگ صنعتی و غیر ساختمانی،
۸۱	تحت مدیریت حکومت آب‌سالار
۸۵	ز) گونه‌های اصیل و خاص در رژیم مدیریتی

- فصل سوم. دولتی نیرومندتر از جامعه
- ۸۷ الف) نیروهای غیر حکومتی که بر سر رهبری اجتماعی با دولت رقابت دارند
- ۸۷ ب) قدرت سازمانی دولت آب سالار
- ۸۸ ج) قدرت استحصالی دولت آب سالار
- ۱۱۴ د) ضعف مالکیت در جامعه آب سالار
- ۱۳۱ ه) رژیم آب سالار خود را به دین مسلط بر کشور وابسته می سازد
- ۱۴۳ و) سه جنبه کارکردی در نظام واحدی از قدرت تام
- ۱۶۳
- فصل چهارم. قدرت استبدادی تام و غیرنیک خواهانه
- ۱۶۵ الف) قدرت تام
- ۱۶۵ ب) دموکراسی گدامنشانه
- ۱۷۶ ج) استبداد آب سالارانه یا استبداد خیر خواهانه؟
- ۲۰۱
- فصل پنجم. ارباب تام - اطاعت تام - تنهایی تام
- ۲۱۹ الف) انسان خودمختار تحت قدرت تام
- ۲۱۹ ب) ارباب برای تحقق عقلانیت بهینه فرمانروا ضروری است
- ۲۲۰ ج) ارباب استبداد آب سالارانه
- ۲۲۵ د) اطاعت تام
- ۲۳۷ ه) تنهایی تام
- ۲۴۵
- فصل ششم. کانون، حاشیه و زیرحاشیه جوامع آب سالار
- ۲۵۷ الف) ارزیابی مقدماتی در میانه کار
- ۲۵۷ ب) نواحی آب سالار کانونی
- ۲۵۹ ج) حاشیه جهان آب سالار
- ۲۷۵ د) منطقه زیرحاشیه ای جهان آب سالار
- ۳۰۸

- ۳۲۱ ها جوامعی که تقسیم‌بندی نهادی را بر نمی‌تابند
- ۳۵۳ (و) ساختار و دگرگونی در تراکم الگوهای جهان شرقی
- ۳۵۷ فصل هفتم. الگوهای پیچیده‌تملک در جامعه آب‌سالار
- ۳۵۷ الف) رابطه‌ای انسانی که «مالکیت» نامیده می‌شود
- ۳۵۸ ب) مصادیق حقوق مالکیت
- ۳۵۹ ج) پهنه بالقوه حقوق تملکی
- ۳۶۰ د) سه الگوی عمده پیچیدگی در تمدن‌های آب‌سالار
- ها جنبه‌های غیر ویژه و ویژه شرایط تملکی جوامع
- ۳۶۳ آب‌سالار قبیله‌ای
- ۳۷۲ (و) الگوهای مالکیت در جوامع آب‌سالار ساده و دولت‌محور
- ۴۰۱ ز) الگوهای نیمه پیچیده مالکیت و جامعه آب‌سالار
- ۴۱۹ ح) الگوهای پیچیده مالکیت در جامعه آب‌سالار
- ۴۵۴ ط) تأثیر مالکیت خصوصی بر جامعه آب‌سالار
- ۴۶۷ فصل هشتم. طبقات در جامعه آب‌سالار
- ۴۶۷ الف) نیاز به یک نوع جامعه‌شناسی جدید طبقات اجتماعی
- ۴۶۹ ب) ساختار طبقه در جامعه آب‌سالار
- ۴۷۳ ج) خاکمان
- ۴۹۶ د) فرمان‌بران
- ها دگرگونی‌های ساختار طبقاتی که در جوامع
- ۵۰۰ فتح شده رخ می‌دهند
- ۵۰۴ (و) تعارض‌های اجتماعی فراوان، ولی مبارزه طبقاتی اندک
- ۵۰۷ ز) تعارض میان اعضای بخش‌های متفاوت عوام
- ۵۱۰ ح) مردم در برابر افراد وابسته به دستگاه دولتی
- ۵۱۵ ط) برخورد‌های اجتماعی در داخل طبقه حاکم
- ۵۵۷ ی) ترفیع اجتماعی
- ۵۶۰ ک) طبقه حاکم فراگیر-دیوان‌سالاری انحصاری

- فصل نهم. ظهور و سقوط نظریه شیوه تولید آسیایی
- ۵۶۷
- الف) برداشت‌های نظری قدیم و تازه از تحول تک خطی،
- ۵۶۸
- جامعه آب‌سالار را ندیده می‌گیرند
- ۵۷۲
- ب) مارکس، انگلس و لنین مفهوم نظام آسیایی را می‌پذیرند
- ۵۸۳
- ج) روی‌گردانی از حقیقت
- ۶۲۹
- د) سه صورت عقیم‌سازی نظریه شیوه تولید آسیایی
-
- فصل دهم. جامعه شرقی در وضعیت گذار
- ۶۳۳
- الف) مفاهیم بنیادی گونه اجتماعی و تحول
- ۶۳۴
- ب) جامعه آب‌سالار در حال گذار
- ۶۴۵
- ج) آسیا چه سرنوشتی خواهد داشت؟
- ۶۷۷
- د) جامعه غربی و نوع بشر به کجا خواهد رفت؟
- ۶۸۲
-
- ۶۸۷ یادداشت‌ها
- ۷۵۷ کتاب‌شناسی
- ۸۱۹ نمایه اسامی
- ۸۴۱ نمایه موضوعی

محیط طبیعی جامعهٔ آب‌سالار

الف) انسان متغیر در محیط متغیر

برخلاف این باورداشتِ مردم‌پسند که طبیعت همیشه یکسان باقی می‌ماند، (باورداشتی که به نظریه‌های ایستای محیط‌زیست‌گرایی و مخالفت‌هایی به همان‌سان ایستا در برابر این نظریه‌ها انجامیده است) هرگاه انسان در واکنش به علت‌های تاریخی ساده یا پیچیده، تجهیزات فنی، سازماندهی اجتماعی و دیدگاه جهانی‌اش را عمیقاً دگرگون می‌سازد، طبیعت نیز عمیقاً دگرگون می‌شود. انسان هرگز از تأثیرگذاری بر محیط طبیعی‌اش باز نمی‌ایستد. او این محیط را پیوسته تغییر شکل می‌دهد و هرگاه کوشش‌هایش او را به سطح تازه‌ای از عملکرد بکشانند، نیروهای تازه‌ای را به میدان می‌آورد.^۱ این قضیه که آیا می‌توان به سطح تازه‌ای دست یافت یا پس از رسیدن به این سطح، کار به کجا خواهد کشید، نخست به سامان‌نهادن^۲ و بعد به هدف‌نهایی‌ فعالیت انسان بستگی

۱. برای آشنایی با اصطلاح‌های «تغییر شکل» و «به میدان آوردن» که در این جا به کار رفته‌اند، به ویتفوگل، ۱۹۳۲، ص ۴۸۲ نگاه کنید.

۲. این صورت‌بندی با مفهوم پیشین من از رابطهٔ میان انسان و طبیعت (ویتفوگل، ۱۹۳۲، ص

دارد، یعنی به جهان فیزیکی، شیمیایی و زیست‌شناختی در دسترس انسان وابسته است. اگر شرایط نهادی را مساوی در نظر گیریم، تفاوت در محیط طبیعی است که شکل‌گیری صورت‌های تازه‌ای از تکنولوژی، معیشت و نظارت اجتماعی را اجازه می‌دهد یا از آن جلوگیری می‌کند.

آبشار توجه انسان ابتدایی را تنها به عنوان یک نشانهٔ مرزی یا مایهٔ اعجاب جلب می‌کرد؛ ولی وقتی انسان یک جانشین صنعت را تا یک سطح مکانیکی پیچیده تکامل بخشید و در نتیجه انرژی محرکهٔ آب را به کار کشید، فعالیت‌های تازه‌ای (آسیاب‌ها) در کرانهٔ رودخانه‌های خروشان پدیدار شدند. با کشف امکانات فنی نهفته در ذات زغال‌سنگ، انسان ناگهان دریارهٔ زمین‌شناسی آگاهی پیدا کرد و در سرزمین‌هایی که بر اثر انقلاب صنعتی تحت تسلط موتور بخار قرار گرفتند، آسیاب آبی به یادگاری رمانتیک بدل شد.

در سال‌های اخیر، انسان انرژی‌های مولد نیروی برق را کشف کرد. در این زمان، توجه انسان دوباره به آبشار جلب شد، ولی مهندس قرن بیستمی نیروگاهش را درست در همان جایی بنا می‌کند که پیش از این آسیاب نساجی قرار داشت و در واقع نیروهای تازه‌ای را در محیط پیشین به کار می‌اندازد. بدین‌سان، طبیعت کارکرد تازه‌ای پیدا می‌کند و به تدریج قیافهٔ تازه‌ای به خود می‌گیرد.

ب) جایگاه تاریخی جامعهٔ آب‌سالار

هر آنچه در مورد یک صحنهٔ صنعتی صحت دارد، برای یک چشم‌انداز کشاورزی نیز مصداق پیدا می‌کند. امکانات آبیاری در مناطق کم‌آب زمین، تنها

→ ۴۸۳ و ص ۷۱۲)، به خاطر تأکید بر اهمیت بنیادی عوامل نهادی (و فرهنگی)، متفاوت است. از این قضیه، به رسمیت شناختن آزادی انسان در انجام یک انتخاب اصیل در موقعیت‌های باز تاریخی مستفاد می‌شود، نکته‌ای که در بخش پایانی همین فصل به آن پرداخته‌ام. بجز این تصحیح‌ها، که برای انتقاد از برخی افکار مارکس که پیش‌تر پذیرفته بودم ضروری‌اند، همچنان به جوهرهٔ نظرهای پیشین اعتقاد دارم (ویتفولگ، ۱۹۳۱، ص ۲۱؛ همان، ۱۹۳۲، ص ۴۸۶).

تحت شرایط تاریخی خاصی به کار می‌افتد. انسان ابتدایی از دیرباز مناطق کم‌آب را می‌شناخت، ولی از آن جا که به گردآوری، شکار و ماهی‌گیری وابسته بود، نیاز چندانی به مهار برنامه‌ریزی شده آب نداشت. او پس از یادگیری چگونگی بهره‌برداری فرایندهای بازتولیدکننده زندگی گیاهی، امکانات کشاورزی مناطق خشک را شناخت و در نتیجه، منابع عرضه آب را در مناطق غیر بارانی مهار کرد. در همین زمان از طریق کشاورزی مبتنی بر آبیاری محدود (کشت آبی) یا کشاورزی وسیع و دولتی (کشاورزی آب‌سالارانه)، کیفیت‌های تازه کشف‌شده محیط پیشین را به کار بست. و باز در همین زمان فرصت پیدایش الگوهای استبدادی حکومت و جامعه نیز فراهم گشت.

این تنها یک فرصت بود، نه یک ضرورت. اگر فعالیت‌های وسیع مهار آب بخشی از یک مجموعه وسیع‌تر غیر آب‌سالار باشد، نمی‌تواند هیچ‌گونه سامان آب‌سالاری پدید آورد. فعالیت‌های آبی پوپلین^۱ و نیز هلند شرایط منطقه‌ای را تغییر دادند، ولی نتوانستند در ایتالیا و هلند هیچ‌گونه نظام آب‌سالارانه حکومتی و مالکیتی پدید آورند. حتی مورمون‌ها^۲ که کشاورزی آبی پررونقی را در قلب مناطق خشک آمریکای شمالی برپا کردند، هرگز نتوانسته‌اند از زیر نفوذ محیط صنعتی و فرهنگی وسیع‌ترشان بیرون آیند. تاریخ کلیسای مورمون، هم حاکی از امکانات سازمانی آبیاری وسیعشان است و هم نمایانگر محدودیت‌هایی که یک جامعه مسلط غربی بر تحول نهادهای آب‌سالار تحمیل کرده است.

بدین‌سان، کم‌آبی یا پرآبی لزوماً به مهار آب توسط دولت نمی‌انجامد و مهار آب توسط دولت نیز ضرورتاً بر روش‌های کشورداری استبدادی دلالت نمی‌کند. تنها در سطحی بالاتر از اقتصاد معیشتی غیر تبدیلی، و به دور از نفوذ

1. Po Plain

۲. یکی از فرقه‌های مسیحی غیر متعارف که جوزف اسمیت در سال ۱۸۲۰ در ایالات متحد برپا کرد. تعدد زوجات یکی از قوانین این فرقه بود که حتی پس از لغو آن توسط این کلیسا، هنوز در میان هواداران متعصبش رواج دارد. (مترجم)